

М.Н. Айдар, С.С. Конырбаева, Д.Н. Айдар, М.К. Мамбетова

Әл-Фараби атындағы қазақ ұлттық университеті, Алматы, Қазақстан
(E-mail: maira_93ru@mail.ru, pedsheberlik@mail.ru, dida_16.04.96@mail.ru, mailto:mmanshuk@mail.ru)

ЖОО-дағы педагогтардың кибер әлеуметтендірушілік құзыреттілігі

Аңдатпа. Қазіргі ақпараттық, коммуникациялық және цифрлық технологияларды енгізу арқылы бірыңғай ақпараттық – білім беру кеңістігін ұйымдастыру және зерттеу жұмыстары ұсынылды. Білім беру жүйесін ақпараттандыру және цифрландыру кәсіби міндеттерді шешу үшін ақпараттық, коммуникациялық және цифрлық технологиялар ресурстарын тиімді пайдалана алатын педагогикалық мамандықтар студенттерін кәсіби даярлаудағы проблемалар алға тартылды. Жалпы білім беру саласында «білім беруді ақпараттандыру» жайында соңғы жылдары жаңа технологияларын игеру барысында зерттелген шетелдік және Қазақстандық ғылыми еңбектер көрсетілді. Ғылыми еңбектер негізінде қорытындылар жасалды. Ақпаратты білімге айналдыруға арналған ақпарат көздері мен білім беру технологияларының алуан түрлілігі, білім беру көздерін білімге айналдырудың бір ғана жолы бар екені: бұл трансформация адам санасында жүзеге асатыны дәлелденді. «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының маңызы, білім беру ісінде қолданылатын ақпараттық технологияларды игерудің жаңа заманауи үлгісінің негізі бола алады. Білім беруді цифрландыру білімнің іргелі негіздерін анықтаудың, білімді жинақтау мен берудің жаңа кезеңін бастайды. ЖОО-да киберпедагог құзыреттілігін қалыптастыру киберәлеуметтендіруде маңызды орынға ие. Мақалада осы төңіректе педагогтар арасында ой қозғалып, сауалнама өткізілді. Сауалнамада АКТ құралдарын пайдалану және киберпедагог құзыреттілігін қалыптастыруға байланысты сұрақтар қойылды. Сауалнама жауаптары негізінде қорытындылар жасалды.

Түйін сөздер: кибер, киберпедагогика, киберәлеуметтендіру, педагог құзыреттілігі, АКТ.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-6895-2023-142-1-22-34>

Кіріспе

Адамның танымдық және практикалық іс-әрекетінің құрылымында, ең алдымен, бүкіл қоғамды ақпараттандыру және цифрландырумен байланысты сапалы өзгерістер орын алуда. Ақпараттандыру процестері қазіргі білім беру жүйесінің трансформациясына әкеледі. Білім беру ортасы жедел өзара іс-қимылды ұйымдастыруға және әртүрлі деңгейдегі ақпараттық ресурстарға үздіксіз қол жеткізуді қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін, сондай-ақ білім беру құрылымдарын басқаруды қамтамасыз ететін ақпараттық-коммуникациялық құралдармен қаныққан. Білім беруді цифрландыру әрбір оқушының цифрлық сауаттылығын дамытуға ықпал ететін цифрлық ортаға ену үшін жағдай жасауға мүмкіндік береді.

Қазіргі ақпараттық, коммуникациялық және цифрлық технологияларды енгізу арқылы бірыңғай ақпараттық – білім беру кеңістігін ұйымдастыру тек педагогикалық процесті ғана емес, оның мазмұнын, ұйымдастырушылық және әдістемелік негіздерін де толықтай өзгертеді. Сонымен бірге, білім беру жүйесін ақпараттандыру және цифрландыру кәсіби міндеттерді шешу үшін ақпараттық, коммуникациялық және цифрлық технологиялар ресурстарын тиімді пайдалана алатын педагогикалық мамандықтар студенттерін кәсіби даярлаудағы проблемаларды анықтады, атап айтқанда: білім. Тәжірибе білім беру үдерісінде ақпараттық, коммуникациялық және цифрлық технологиялардың мүмкіндіктері мен оларды қолдану дағдыларының, әдістерінің жеткіліксіздігі арасында қайшылықтың бар екенін көрсетеді.

Жалпы білім беру саласында «білім беруді ақпараттандыру» жайында соңғы жылдары, әсіресе жаңа ғасырдың жаңа технологияларын игеру барысында түрлі қайшылықтардың

туындайтыны табиғи құбылыс. Жаңа дүние кез келген адам баласына, оның жас ерекшелігіне қарамай таңсық болады және оларды игеру алғашында қиынға соғады. Оларды игертудің жалғыз жолына «тиімділік» категориясын алға тарту арқылы жетеміз. Жаһанданған заман талаптарына білім алушы да, білім беруші де толықтай жауап бере алуы керек. Бұл салада аспектілері ресейлік А.П. Ершов, В.С. Гершунский, А.А. Кузнецов, М.П.Лапчик, В.С. Леднев, В.М. Монахов, И.В. Роберт және т.б. ғалымдардың еңбектерінде және оқыту үдерісінде ақпараттық технологияларды қолданудың теориясы мен әдістемесі Ю.С. Брановский, В.А. Каймин т.б. еңбектерінде тереңірек қарастырылған. Ал, Қазақстанда ақпараттық технологияны пайдалану арқылы оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мәселелері Ж.А. Қараев және Б.Т. Абыканованың еңбектерінде зерттелген. Оқу үдерісін жетілдіруде ақпараттық технологияларды пайдалану арқылы болашақ педагогтардың даярлығын, ақпараттық мәдениетін қалыптастырудың маңызы зор, осы тақырып төңірегінде Е.Ы. Бидайбеков, Д.М. Жүсібалиева, Л.П. Әбішева, С.М. Кеңесбаев, Б.А. Досжанов, Ж.К. Нұрбекова секілді ғалымдар зерттеу жұмыстарын жүргізіп келеді. Ал колледж оқытушылары мен мектеп оқушыларының ақпараттық технологиялар арқылы зерттеу қызметтерін дамыту мәселелеріне С.А. Байжанова, Н.Ғ. Даумовтың еңбектерінде кеңінен тоқталған.

Жоғарыдағы еңбектердің мәні мен мазмұнына сәйкес, педагог бүгінде тек білім беруші ғана емес екенін ұмытпауымыз керек. Ол әр оқушының шығармашылық өсуін жүзеге асыру үшін ашық білім беру кеңістігінде белсенді педагогикалық өзара әрекеттестікті ұйымдастырады. Ақпараттың тез ескіруі мен білімді жедел жаңартуы оқыту технологияларын үнемі жетілдіру талап етеді. Оқу шарттары, бір жағынан, оқушының танымдық, мотивациялық, белсенділік сферасын дамытуды ынталандыруы керек, ал екінші жағынан, педагогикалық негізделген, тартымды және эргономикалық болуы керек. Қазіргі ресейлік және шетелдік сарапшылардың пікірінше (Е.Д. Патаракин, А.Ю. Уваров, М.Д. Меррилл, Тиффани, А. Косзалка, Е.В. Абызова, А.П. Грецов, А.Г. Клепикова, М.Н. Краснянский, К.Г. Кречетников, В. Наумов және т.б.) педагогикалық дизайн бұған көмектесе алады. Ал бүгінгі заманауи педагогтың болмысын толық қалыптастыру үшін педагогикалық дизайн жасау керек. Педагогикалық дизайн жасауда жалпы заман талабына сай барлық құзыреттіліктерді меңгеру керек екені түсінікті. Кез келген ғылым төңірегінде сабақ беретін педагог қазіргі сұраныс бойынша жаңа технологияларды игеруі тиіс.

Жоғарыда аталған авторлардың зерттеулеріне сүйене отырып, педагогикалық дизайнды теориялық және практикалық білімнің жаңа бағыты ретінде қабылдауға және анықтауға болады, сонымен қатар ізденістерге, оның аясында педагогикалық әрекеттерге талаптар әзірленеді, бұл қалаған нәтижеге жетуге әкеледі деп ойлаймыз. Бұл процесс оқыту қажеттіліктерін талдауды және педагогикалық тиімділігімен, әдістемелік сәйкестігімен және орындылығымен ерекшеленетін оқу ортасы мен оқу құралдарын әзірлеуді қамтиды. Ал бұл оқу ортасы мен оқу құралдарын әзірлеуде жаңа технологияларды пайдалану өз кезегінде өте тиімді. Заманымыздың электрондық, атомдық, ғарыштық деп аталып жүргенінің өзі адам ақыл-ойының, санасының жетілгенінің бір көрінісі, бір сөзбен айтқанда, осының бәрі адам шығармашылығының жетістіктерін айғақтайды. Олай болса, оқушы жастардың шығармашылық іс-әрекетін қалыптастырудағы ақпараттық технологиялардың ықпалын жан-жақты зерттеп қолдануға негіз болатын ғылыми-әдістемелік ұсыныстарды (нұсқауларды) зерделеген жөн.

Зерттеу әдістері

Оқыту технологияларының барлық алуан түрлілігімен: дидактикалық, компьютерлік, проблемалық, модульдік және басқалары – жетекші педагогикалық функцияларды жүзеге асыру педагогта қалады [1. – 488]. Педагог өз құзіреттіліктеріне сүйене отырып, жалпы адам баласына тән қасиеттерді студенттердің тиімді пайдалануына жол көрсетеді. Философияда жалпы «адам»

ұғымын бірнеше тұрғыда мағынасын ашатын анықтамаларға сүйене отырып, философ А. Спиркин: «жеке бастың даралығы пікірінің, сенімінің, көзқарасының дербестігінен, жаттанды емес қайталанбас ерекшелігінен байқалады», – деген тұжырым жасаған [2. – 314]. Даралықтың қалыптасу үдерісі адамның өзіндік дамуымен байланысты болады. Ежелгі грек философы Эпикур «адамның қоғамдағы иеленген орнының әртүрлі болуы оның табиғатынан емес, тұрмыстық жағдайы мен таптық тұрғысынан» десе [3. – 7], француз философы К.А. Гельвеций «адам қоршаған орта, нәсілдік және тәрбиеге байланысты біртұтас әсерлердің нәтижесінде қалыптасады, соның ішінде аса маңыздысы – тәрбие» деп [4. – 396] жалпы қоғамның кез келген саладағы сауаттылығы, оның ішінде ақпараттық технологияларды меңгеруде де, массаның(көпшіліктің) үлесі басым болады. Демек елімізде жүргізілетін ақпараттық технологияларды игерту жұмыстары жалпыхалықтық үлесі басым болғанда ғана жүзеге асады.

2017 жылдың 12 желтоқсанында «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы іске қосылғанын білеміз. Сол Елбасы Н. Ә. Назарбаев өзінің жыл сайынғы Қазақстан халқына арналған Жолдауында «Цифрлы Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасында айрықша атап өтті. Сол жолдаудың мазмұнына қарап, біз айтып отырған жалпы халыққа ақпараттық технологияларды игерту жұмыстары осы жобаның негізгі мақсаты болып отыр. «...Біз цифрлық технологияны қолдану арқылы құрылатын жаңа индустрияларды өркендетуге тиіспіз. Бұл – маңызды кешенді міндет. Елде 3D-принтинг, онлайн-сауда, мобильді банкинг, цифрлық қызмет көрсету секілді денсаулық сақтау, білім беру ісінде қолданылатын және басқа да перспективалы салаларды дамыту керек». [5], Анықталған маңызды міндеттердің ішінде білім беру саласын ақпараттандыру бүгінгі таңда өз маңызын арттырды. Бұл үшін педагогтардың кибер әлеуметтендірушілік құзыреттілігін зерттеу, талдау, бағалау әдістері арқылы жетілдіре алатынымызға көз жеткіздік.

А.Ф. Осборнның пікірінше, ақыл-ой қабілеттері: жаңа нәрсені зерттеу; талдау және бағалау; есте ойды сақтау және қайта жаңғырту; жаңа ойдың туындауы және ойда елестете білу болды [6. – 103]. Бұл қасиеттер шығармашылық қабілетті құрайды. Аксиомалық тұрғыдан шығармашылықты қолданған жағдайда білім әрекетті болады. Алайда, олар оқыту мен тәрбиелеуде ғана дамиды.

XX ғасырдың көрнекті педагогі В.А. Слостенин ұлттық жоғары мектебі Ресей тағдырына шын көңілмен алаңдайтын, гуманистік рухани -адамгершілік бағыттағы, қазіргі заманғы антропологиялық білімі бар, адамдарды түсінетін және олармен жұмыс жасауды білетін азаматтың жеке басын дамытуға арналған. ғылымның бір саласының маманы, оны заманауи білімдер мен мәдени тәжірибелер жүйесінде көре алатын маман. [7. – 400]

Сонымен, қазақстандық мектеп оқушылары мен студент жастарды тәрбиелеуде әлеуметтік-педагогикалық қолдаудың бірлігіне, атап айтқанда, киберкеңістікте Қазақстанның негізгі ұлттық құндылықтары мен басымдықтарын насихаттау арқылы қол жеткізуге болады. «Cyber» – бір нәрсенің кибернетикаға және онымен байланысты құбылыстарға қатынасын көрсететін префикс, мысалы, кибермәдениет, киберәлеуметтендіру және т.б.

XX ғасырдың аяғы XXI ғасырдың басындағы интеграциялық процестердің толыққанды дәлелдерінің бірі - білім беру жүйесінде тарихшылар, психологтер, педагогтар, әлеуметтанушылар, философтар, журналистер мен филологтер зерттейтін адам кибер-әлеуметтенуінің инновациялық әлеуметтік-психологиялық және педагогикалық феноменіне ғылыми және практикалық қызығушылықтың арта түсетіні сөзсіз. Қазақстан, Қырғызстан, Армения, Әзірбайжан, Болгария, Польша, Чехия, Украина, Ресей және т.б. елдерде де дәл осындай үрдісті аңғаруға болады.

«Киберәлеуметтендіру» термині 2005 жылы ғылыми айналымға енгізілді. Соңғы жеті жыл ішінде «киберәлеуметтену» терминінің анықтамасы өзгерістерге ұшырады. Енді біз адамның киберәлеуметтендірілуін анықтаймыз. («Cyber» ағыл. – қазіргі уақытта компьютерлік және

цифрлық технологиялармен байланысты, атап айтқанда жаһандық ғаламтор немесе интернетке байланысты, әртүрлі электронды немесе сілтеме кезінде қолданылатын префикс, желілік ресурстар, ақпарат, объектілер, компьютерлік технологиялар, «Socialization» - әлеуметтендіру).

Киберәлеуметтендіру – киберкеңістікте жеке тұлғаның әлеуметтенуі, жеке тұлғаның өзіндік санасының құрылымындағы сапалы өзгерістер процесі ретінде және қажеттілік, жеке өмір шеңберінде мәдениеттің ассимиляциясы мен көбеюі жағдайында заманауи ақпараттық-коммуникациялық, цифрлық және компьютерлік технологиялардың әсерінен және қолдану нәтижесінде пайда болатын жеке тұлғаның мотивациялық сферасы [1. – 480].

Киберәлеуметтендіру құбылысын оның жеке әлеуметтік институттарға әсері тұрғысынан зерттеген жөн, мысалы: отбасы, мемлекеттік, білім беру және ғылыми мекемелер, діни ұйымдар, мәдениет және спорт мекемелері, қоғамдық ұйымдар және т.б. Сонымен қатар, СМЖ белсенді қолдауымен жан-жақты кибербілім беру және тұлғаны кибердамытудың (тек кибербілім ғана емес) ойластырылған стратегиясы қажет, оны кезең-кезеңімен дамыту және дамыту процесін ескеру қажет.

Мүмкін болатын жағымсыз салдарды (ең алдымен, кибер-дикция) барынша азайта отырып, қазіргі адамның киберкеңістіктегі кибер-өмірлік белсенділігі уақытының жоғары сапасын қамтамасыз ету үшін арнайы әлеуметтік-педагогикалық кибер технологияларды құру мүмкін және қажет.

Өмір бойы білім беру өзінің мақсаты ретінде жеке тұлғаның білімге деген қажеттіліктерін барынша толық қанағаттандыруға бағытталғандығы белгілі, бұл оның тез арада өзгертін әлем жағдайына бейімделуге деген ұмтылысының көрінісі. Адамның өзі оқу процесінің белсенді қатысушысына айналады. Өмір бойы білім беру жүйесін дамыту білім беру жүйесінің жеке тұлғаның, қоғамның, экономиканың динамикалық өзгертін қажеттіліктеріне жауап беруін қамтамасыз ететін икемді білім беру траекториясын қалыптастыру үшін жағдай жасауды қажет етеді.

Сонымен бірге, өзгермелі қоғамдағы білім беру әлеуметтік-экономикалық дамудың туындаған ауқымды білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін ақпараттық-коммуникациялық, электронды, цифрлық және компьютерлік технологияларға жалпы міндеттер қояды. XX-XXI ғасырлар тоғысында, шын мәнінде, қоғамның даму тарихында алғаш рет ақпарат пен ғылыми білім оны жетілдірудің құралы ғана емес, оның экономикалық қызметінің негізгі өнімдері болады. Сонымен қатар, ақпарат пен білім ақпараттық қоғамның негізгі байлығы мен өнімі болып табылады, оның одан әрі әл-ауқаты мен әлеуметтік дамуы осыған тікелей байланысты. Ақпараттық-коммуникациялық, электронды, цифрлық және компьютерлік технологиялар бұл дамудың ең маңызды компоненті болып табылатынын атап өткен жөн. Ақпарат пен білімді жасауға, алуға, таратуға және ұсынуға жоғарыда аталған технологиялар да, жалпы ақпараттық қоғам да тікелей қатысады. Бұл технологиялар оқуға қолжетімділікті қамтамасыз ету құралы және оның процесінің үздіксіздігін қамтамасыз ету тәсілі ретінде қызмет етеді, бұл ақпараттық қоғамға барлық топтардың табысты араласуы үшін қажет.

Ақпараттық қоғамның пайда болуы мен дамуы барысында білім беру процесін ұйымдастырумен байланысты мәселелер шешуші мәнге ие болып отырғанын атап өткен жөн. Қазіргі ақпараттық-коммуникациялық, электронды, цифрлық және компьютерлік технологиялардың дамуы тез және үздіксіз өзгерістермен сипатталатын ортаны қалыптастырады. Бүгінгі жылдамдық пен өзгерістер ауқымы дамудың тарихи кезеңдерін түсінудің дәстүрлі шеңберін бұзады. Біздің өркениет тарихында тұңғыш рет адамдар қызметінің идеялары мен өнімдерінің ұрпақтары адамдардың ұрпақтарына қарағанда бір-бірін алмастырушы факторларға айналған. Жеке өмірде де өзгеріс сабақтастық пен тұрақтылықты бұзады. Оның үстіне өзгергіштік өткен заманда теңдесі жоқ әртүрлілік арқылы өзін танытты және бір ғана ғылыми-техникалық жаңалық немесе әлеуметтік құбылыс арқылы біздің дәуірді анықтау мүмкін еместей өзгерте

алады. Мұндай орта оқу үрдісіне принципті түрде жаңа көзқарасты қажет етеді. Қазіргі кезде адамға жаңа практикалық дағдылар мен теориялық білім ғана емес, сонымен қатар осы білім мен дағдыларды үнемі жетілдіре білу қажет. Басқаша айтқанда, адамзат өмір бойы білім алу мәдениетін үйренуі және жан-жақты дамытуы қажет. Жаңа технологиялар дәстүрлі оқу үрдісінің шеңберін бұзып келеді. Білім беру мақсатында киберкеңістік ресурстарын пайдалану кемшіліктерді толық өтей алмайды және дәстүрлі білім беру жүйесінің артықшылықтарын алмастыра алмайды. Ақпараттық ресурстарға әртүрлі объективті себептермен (мысалы, табыстың төмендігі, ауылда интернеттің болмауы, киберәлеуметтену мәдениетінің төмендігі және т.б.) барлығы бірдей емес және әрқашан қол жеткізе бермейді. Ақпараттық ресурстар тек белгілі білім беру ордасында ғана емес, мектепте, ЖОО-да да түрлі факторларға байланысты топты не сыныпты толық қамти алмай жатады. Мұны біз өз тәжірибемізде де байқағанымыз шын. Әлемдік, еліміздегі пандемияға байланысты жылға жуық уақыт қашықтықтан оқыту технологиясын пайдаландық. Бұл өз кезегінде еліміздегі педагогтардың киберпедагогикалық құзыреттілігін көрсетті (кемшіліктері не артықшылықтары).

Әлемдік қоғамдастықтың заманауи талаптарына сәйкес келетін бұл жағдайлар киберкеңістікте озық ақпараттық-коммуникациялық, электронды, цифрлық және компьютерлік технологиялар мен өмірдің модельдерін қолдану нәтижесінде туындайтын сауаттылықтың жоғары деңгейінің қажеттілігін тудырады. Ақпараттық қоғамның қажеттіліктерін анықтайды. Сауаттылықтың жаңа деңгейі ғылыми білімді меңгерудің принципті жаңа технологиясын, оқыту мен білімді меңгерудің жаңа педагогикалық тәсілдерін, оқыту курстары мен оқыту әдістемесін жаңартуды талап етеді. Олар тәлімгерлердің интеллектісін белсендіруге, шығармашылық және ақыл-ой қабілеттерін қалыптастыруға, жеке тұлғаның біртұтас дүниетанымын дамытуға, оған ақпараттық қоғамда берік позицияны алуға мүмкіндік беруі керек. Олай болса, жаңа технологияларды пайдалану өздігінен білім сапасын арттырады деп ойлау қателік болар еді. Өз мүмкіндіктерін тиімді пайдалану үшін білім беру мамандары *киберпсихология* мен *киберпедагогика* бойынша білімдерін дамытуы, зерттеуі және белсенді қолдануы қажет.

Ақпаратты білімге айналдыруға арналған ақпарат көздері мен білім беру технологияларының алуан түрлілігіне қарамастан, білім беру көздерін білімге айналдырудың бір ғана жолы бар екенін әрқашан есте ұстаған жөн: бұл трансформация адам санасында жүзеге асады. Сонымен қатар, адамның киберкеңістікпен өте қызықты қарым-қатынасы орын алады. Ақпараттық қоғамдағы біздің өміріміздің шындығы осындай өзара әрекеттестіктің нәтижесінде ХХІ ғасырдағы адамның жеке басы, жеке тұлғалық ерекшеліктері дамиды. Бұл бізге екі бірдей формацияның жоқтығын айтуға мүмкіндік береді. Мұндай өзара әрекеттесу нәтижесінде пайда болатын әрбір форма жеке тұлға ретінде бірегейлігімен ерекшеленеді, өйткені әр адам индивид. Жеке тұлғаның ерекшеліктерін нақтылауды ХХ ғасырдың әлеуметтік-мәдени дамуының басты нәтижесі деп санауға болады. Ал жеке тұлғаның басымдығы қандай болса да, ХХІ ғасырдың басты императиві деп есептелуі керек деп ойлаймыз.

Білім беруде, адамның саналы іс-әрекетінің кез келген басқа түрі сияқты, бұл әрекеттің табиғи сипатының сипаттамасын, оның теориясын, ал екінші жағынан, технология, яғни іс жүзінде оны тікелей жүзеге асырудың құралдары мен әдістері игеруі керек. Табысты іс-әрекет үшін теорияны технологиямен (тәжірибемен) біріктірудің бұл заңы адамға үнемі жеделдетілген әлеуметтік және технологиялық прогресте болу қажеттілігіне байланысты барған сайын кемелді жағдайлар жасай отырып, жердегі өмірге ақылға қонымды бейімделуге мүмкіндік береді.

Талқылау

Өкінішке орай, жаңа заман талаптары адамзатқа түгелдей тиімділік әкеле бермейді. Өз кезегінде жаңа дүниенің жақсы тараптарымен қоса, кемшіліктері де мол болады. Киберәлеуметтену социум үшін тиімді болды ма, әлде кері әсері көп пе мұны уақыт көрсетеді. Ал біздің тақырып төңірегінде киберпедагогиканы ЖОО-да жетілдіріп, киберпедагог құзыреттілігін ЖОО-да қалыптастыру аса маңызды. Себебі, ЖОО-да оқытылатын кез келген ғылым саласы жаңа ақпараттық-технологиялық білім көзіне тәуелді. Тіпті білім беру жүйесін бағалаудың өзін электронды сипатқа ауыстырған мемлекетіміз үшін киберпедагог құзыреттілігін қалыптастыру айтулы мәселелердің негізгісі.

«Білім беруді цифрландыру білімнің іргелі негіздерін анықтаудың, білімді жинақтау мен берудің жаңа кезеңін бастайды. Кәдімгі постулаттар жаңалармен алмастырылады, бұл өз кезегінде виртуалды шындықта қолданылатын принципті жаңа теорияларды, тәсілдер мен әдістемені дамытуды талап етеді. Осыған орай, Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті – Елбасы Қоры жанындағы Ғылыми кеңес ұйымдастырған онлайн-мәжіліс білім беру тұжырымдамасының өзін қайта жаңғыртуға тың серпін береді». [8] Білім беруді цифрландыруға қатысты өткен басқосуда Қазақстан Республикасының Тұңғыш Президенті Елбасы Қоры атқарушы директорының орынбасары, заң ғылымдарының докторы, профессор Игорь Рогов осылай айтқан болатын. Сондай-ақ жас ғалым Қазақстан Республикасында білім беруді цифрландыру жобасын сәтті жүзеге асыру үшін:

- игерілген пәндер ретінде транскрипттерде осы нәтижелерді есепке алу мүмкіндігімен онлайн курстардағы студенттердің оқу жетістіктерінің есебін жүргізу, сондықтан онлайн курстарды оффлайн курстармен теңестіру қажет;

- тонлайн оқытудың құрамдас бөлігі болып табылатын жалғыз оқытудың салдарын еңсерудің тиімді әдістерін әзірлеу мақсатында киберәлеуметтендіру мәселелері бойынша ғылыми-зерттеу және қолданбалы педагогикалық жобаларды әзірлеу;

- жетекші жоғары оқу орындары жасанды интеллект пен блокчейн технологияларын оқу үдерісіне және білім беруді басқаруға тез және толық енгізу үшін дамыту [8] керек деп атап өтті.

Киберпедагог құзыреттілігін әдістемелік қамтамасыз ету кәсіби ынтаны арттырады. Танымдық, кәсіби бағытталған және коммуникативті-дамытушылық міндеттердің шешімін қамтамасыз етеді. Арнайы әдістер мен дағдылармен жабдықтайды [9. – 311]. Киберпедагог құзыреттілігін қалыптастыруда жоғарыда айтып өткеніміздей, жалпы педагог тұлғасын қалыптастырумен байланысты. Педагогикалық жобалау принциптері негізінде педагогтың кәсіби қызметін құру не ықпал ететініне алдымен тоқталу керек деп есептейміз. Ықпал етуші факторлар:

- интерактивті оқыту ортасын құру;
- әр түрлі өзара әрекеттесу формаларын ұйымдастыру үшін заманауи ақпараттық, коммуникациялық және цифрлық технологияларды қолдану,
- білім беру мен кәсіби бағыттарымызды дамыту (болашақ педагогтың кәсіби мотивациясына оң әсер етеді.)

- Құрылған интерактивті оқыту ортасы болашақ педагогтың кәсіби іс-әрекетке дайындығының қалыптасуының көрсеткішіне айналады, кәсіби табыстың белгілі бір кепілі ретінде қарастырылады және педагогтың кәсіби құзыреттілігін арттыру қажеттілігін өзекті етеді.

Компьютерлік технологиялардың және ғаламдық интернеттің динамикалық кибер эволюциясының арқасында қазіргі адам Хомо Сапиенс ХХ-XXI ғасырлар тоғысында «ХомоКиберусқа» айналды, ал психологиялық-педагогикалық ғылым инновациялық ғылымның пайда болуымен байып жатыр. Соңғы бес жылда «киберәлеуметтену» терминінің анықтамасы өзгерістерге ұшырады. Киберпедагогтың құзыреттілігін ЖОО-да қалыптастыру үшін алдымен

әлеуметтік сауалнама жасап қана қорытындылар шығара аламыз.

Білім, байланыс және технология арасындағы байланыс цифрлық дәуірде ерекше өзекті болды. XIV ғасырдың ортасында баспа станогының пайда болуы мәдениет пен білім әлемін өзгертті, ал баспа мәтінін түсіну қажеттілігі ресми білімнің дамуына әкелді, оның негізгі мақсаты сауаттылық болды. Жиырмамыншы ғасырда киноның, ал кейінірек теледидардың пайда болуы аудиовизуалды және медиа сауаттылық мәселесін көтерді [10]. Сауаттылықтың бұл жаңа түрі бір ғасырға жуық уақыт бойы міндетті білім беру жүйесіндегі орын үшін күресіп келеді. Букингемнің айтуынша [11. – 87], осы жылдар ішінде «бұқаралық ақпарат құралдары арқылы білім алу барлық жастарға тиімді болды. Дегенмен, бұл осы уақытқа дейін толық мүмкін болған жоқ». XX ғасырдың екінші жартысында аудиовизуалды және ақпараттық технологиялардың дамуы нарық пен тұрмыстық қаныққаннан кейін білім беру орталықтарына жол тапқан жаңа құрылғыларды әкелді. Интернеттің пайда болуы және цифрлық трансформация ақпаратты өңдеу, сақтау және тарату тәсілдерінде бетбұрыс жасалды. Баспахана сияқты, интернет те экономикалық, әлеуметтік және мәдени тұрғыдан парадигманың өзгерте алатын технология болды. Алайда, оқу орындарының цифрлық желілердің пайда болуына реакциясы соңғысының әлеуметтік әсеріне төтеп бере алмады. Квейктің [12] айтуынша, жаңа технологияны қабылдау оның әсерін түсінуден бұрын жүзеге асады. Гутенберг дәуірінен бастау алған институционалды білім жаңа технологияны біртіндеп интеграциялайды, бірақ ол әлі де болса оның әсерін түсіну мен талдаудан алыс. Технологияны формальды білім беруге оқыту ресурсы немесе білім берудегі зерттеу нысаны ретінде интеграциялау педагогтардың тиісті дайындығын талап етеді.

АКТ-мен білім беру және педагогтарды даярлау АКТ сыныпқа оқу ресурсы ретінде олардың даусыз артықшылықтарының немесе педагогтардың талаптарының арқасында емес, технологияға қатысты басым дискурстың нәтижесінде кірді. Педагогтарға келетін болсақ, технология бойынша оқыту кейде азаматтардың білімі алу жүйесіндегі өзектілігіне назар аудару қажеттілігін көтерместен, ресурстар ретінде жаңа медианың артықшылықтары мен кемшіліктерін талдайтын дидактикалық компонентпен бірге жүреді.

Нәтижелер

Әзірге білім беру практикасын негізінен оқытушы ретінде қарастыратын технологиялық модельдер немесе құрылымдар білімге көбірек сәйкес келетін тәсілдерден басым болды, бұл ретте оқыту функциясына қарағанда тәрбиелік рөлге басымдық берілді. Бұрынғыларға мысал ретінде Mishra & Koehler TPACK (Technological Pedagogical Content Knowledge) [13. – 108] моделі мен NETS-T стандарттары (Ұлттық білім беру технологиясының педагогтарға арналған стандарттары), ISTE (Білім берудегі технологиялардың халықаралық қоғамы) [14. – 284]. «Цифрлық дағдылар» тұжырымдамасына келетін болсақ, студенттер үшін де, жүзден астам фреймворктер әзірленген. Педагогтар негізінен ақпараттық және дидактикалық құзыреттіліктерге назар аударады [15, 35]. DigCompEdu (Еуропалық білім берушілердің цифрлық құзыреттілігінің Framework, Redecker/Punie, 2017), ақпараттық және дидактикалық құзыреттіліктер испандық педагогтардың цифрлық құзыреттіліктеріне ортақ негіз болды деп атап көрсетеді [16]. Яғни, біз толық педагог болмысын қалыптастыруда бұл да негізгі орынға ие екенін осы тәжірибе арқылы біле аламыз.

Біз жүргізген зерттеу педагогтар үшін маңызды деп санайтын АКТ мен БАҚ құзыреттіліктеріне негізделген. Біздің сауалнамаға қатысқан педагогтар берген жауаптарға бағытталған. Респонденттерден осы дағдылардың әрқайсысы бойынша өз деңгейлерін бағалауды және әр дағдылардың қаншалықты маңызды деп ойлайтындарын айтуды сұрадық. Сауалнамамыздың негізгі мақсаты:

- Педагогтардың киберпедагогикада АКТ құзыреттіліктері туралы өзін-өзі қабылдауын сипаттау.
- Киберпедагогтарды оқытуда АКТ құзыреттілігіне педагогтардың маңыздылығын талдау.
- АКТ оқу ресурсы ретінде пайдаланылған кезде этикалық және әлеуметтік мәселелерді көтеру қажеттілігін бағалау.

- Педагогтарға арналған БАҚ пен АКТ құзыреттіліктерін анықтау.

Сауалнамадағы анықтау сұрақтары төмендігідей:

1. Сабақ беру барысында АКТ құралдарын қолданасыз ба?

Иә/Жоқ/Кейде

2. АКТ құралдарын қолдану киберпедагог құзыреттілігін қалыптастыру үшін тиімді ме?

Иә/Жоқ/Бейтарап

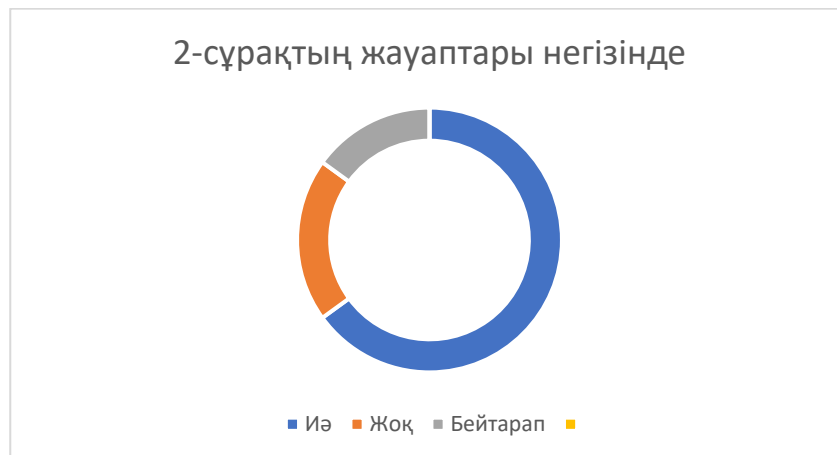
3. ЖОО-да киберпедагог құзыреттілігін қалыптастыру білім беру саласында маңызға ие ме?

Иә/Жоқ/Білмеймін

Онлайн сауалнамаға 20 педагог қатысты. Бірінші сұраққа 10 адам «Иә» деп жауап берді, 3 адам «ЖОҚ» деген нұсқасын таңдаса, 7 адам «КЕЙДЕ» деп белгіледі. Бірінші сұрақтың жауаптарын төмендегі сызба бойынша ұсынамыз.

Онлайн сауалнаманың екінші сұрағына да 20 педагог жауап берді. Олардың 13-і «Иә» нұсқасы, 4-еуі «ЖОҚ», қалған 3 педагог «БЕЙТАРАП» қалды. Алынған жауаптарың сызбасын төмендегідей:

Онлайн жүргізілген сауалнаманың соңғы сұрағына қатысқан 20 педагогтың 16-сы «Иә» десе, 4 педагог «ЖОҚ» деген нұсқаны таңдады. Олардың жауаптары төмендегі сызба бойынша көрсетілді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, киберпедагогика қазіргі заман талаптарына сай әлеуметтану мен педагогиканың негізінде дүниеге келген педагогиканың жаңа саласы. Киберпедагогиканы тіпті ғалымдар «постмодернпедагогика» деп те атап жүр. Елімізде киберпедагог құзыреттілігін қалыптастыру жайында түрлі конференциялар мен басқосулар өткізілгендігі педагогика саласында киберпедагогиканың маңызды рөлін айшықтайды. Ал ЖОО-да киберпедагог құзыреттілігін қалыптастыру орта білім беру саласы мен мектептерде тәрбиеленетін тәлімгерлер мен оқушылардың жалпы әлемдік ақпараттар мен инновациялық технологияларды, АКТ құралдарын пайдалануларында маңызды орынға ие екеніне көз жеткіздік.

XXI ғасырда проблема тек қана білім мен тәрбиенің педагогикалық процесінің табысын жоғарылату мақсатында өмірдің субъектісі ретінде адамды оң әлеуметтендіру мен әлеуметтік тәрбиелеу үшін интернет ресурстарды есепке алу мен пайдалануда ғана емес, жеке адамның рухани-адамгершілік дамуының міндеті, сонымен қатар педагогиканың киберонтологиялық концепциясын және адамның өмірлік жолының психологиясын құру міндеті. Қазіргі заманғы ақпараттық-коммуникациялық технологияларды қолдану кез келген жастағы және мәртебедегі іс-әрекеттің жаңа дағдыларының, операцияларының, рәсімдері мен тәсілдерінің, жаңа мақсатты және мотивациялық-семантикалық құрылымдардың, жаңа формалардың пайда болуына байланысты іс-әрекеттің дамуы мен өзгеруіне әкеледі. Киберкеңістіктің виртуалды әлеуметтену жағдайындағы қызметтің мүлде жаңа түрлері, оның мұқият зерттелуі адамның киберәлеуметтену феноменінің әлеуметтік-педагогикалық әлеуетін ашады және жеке тұлғаның квазиәлеуметтендіруді болдырмаудың алдын алу стратегиясын әзірлейді, алгоритмдерді нақтылайды. Бірінші кезекте қазіргі жастардың киберәлеуметтену үдерісі теріс салдарының алдын алу тұр. Ал бұл үшін біздің алдымызда ЖОО-да киберпедагог құзыреттілігін жан-жақты қалыптастыру міндеті тұрғанын ұмытпағанымыз жөн.

Әдебиеттер тізімі

1. Слостенин В.А. Педагогика: учебное пособие. – Москва: Издательский Дом МАГИСТР-ПРЕСС, 2000. – 480-488 с.
2. Спиркин А.Г. Основы философии: Учебное пособие для вузов. – Москва: Политиздат, 1988. – 314 с.
3. Нұрғалиев Ө. Эпикур: Грек философының адамның ішкі қуаты туралы пайымы // Қазақ батырлары. – 2002. – №4. – Б. 7.
4. Гельвеций К.А. Об уме. – Москва: Соцэкгиз, 1938. – 396 с.
5. «Цифрлық Қазақстанның» негізгі мақсаты - өмір сапасын жақсарту. [Электронды ресурс] – URL: <https://qamshy.kz/article/43728-tsifrlyq-qazaqstannynh-negizgi-maqsaty-omir-sapasyndgaqsartu> (өтініш берілген күн: 04.11.2018).
6. Осборн А.Ф. Прикладное выражение. – Москва, 1957. – 103 с.
7. Плешаков В.А. Теория киберсоциализации человека. – Москва: МПГУ; «Homo Cyberus», 2011. – 400 с.
8. Киберпедагогика в условиях цифровизации образования. [Электронды ресурс] – URL: <https://bilimdinews.kz/?p=106159> (өтініш берілген күн: 28.05.2020).
9. Беленко Т.В. Педагогический дизайн в информационно образовательной среде вуза (на примере ФГАОУ ВПО НИУ «БелГУ») // Современные наукоемкие технологии. – 2016. – № 3. – С. 311-316.
10. Aparici R. La revolución de los medios audiovisuales: Educación y nuevas tecnologías. – Ediciones de la Torre, 1996. – 39-42 p.
11. Buckingham D. La evolución de la educación mediática en Reino Unido: Algunas lecciones de la historia. Revista Interuniversitaria de Formación del profesorado. – 2015. – 77-88 p.
12. Cwaik J. 7R: Las siete revoluciones tecnológicas que transformarán nuestra vida. – Penguin Random House, 2020. – 55 p.
13. Mishra P., Koehler M.J. Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. Teachers College Record. – 2006. – Vol. 108. – P. 1017-1054.
14. Fuller M.T. ISTE standards for students, digital learners, and online learning. In M. Montebello (Ed.), Handbook of research on digital learning. – 2020. – P. 284.
15. All Aboard (Ed.) Towards a National digital skills framework for Irish higher education: Review and comparison of existing frameworks and models. Ireland's National Forum for the Enhancement of Teaching & Learning. All Aboard. – 2015. – P. 35.
16. INTEF. Marco Común de Competencia Digital Docente. – 2017. – P. 15.

М.Н. Айдар, С.С. Конарбаева, Д.Н. Айдар, М.К. Мамбетова

Казахский национальный университет им. аль-Фараби, Алматы, Казахстан

Киберсоциализационная компетентность преподавателей вузов

Аннотация. Была представлена работа по организации и исследованию единого информационно-образовательного пространства через внедрение современных информационных, коммуникационных и цифровых технологий. Проблемы профессиональной подготовки студентов педагогических специальностей, способных эффективно использовать ресурсы информационных, коммуникационных и цифровых технологий для решения профессиональных задач информатизации и цифровизации системы образования. Были представлены зарубежные и казахстанские научные работы по «Информатизации образования» последних лет, посвященные развитию новых технологий. Выводы сделаны на основании научных

последних лет, посвященные развитию новых технологий. Выводы сделаны на основании научных работ. Многообразие источников информации и образовательных технологий для преобразования информации в знания доказывает, что есть только один способ превратить источники знаний в знания: это преобразование происходит в сознании человека. Важность госпрограммы «Цифровой Казахстан» может стать основой новой современной модели освоения информационных технологий, используемых в образовании. Оцифровка образования знаменует новый этап в определении основ образования, накоплении и передаче знаний. Формирование компетентности киберпедагогов в системе высшего образования играет важную роль в киберсоциализации. Статья посвящена этому вопросу и проведен опрос среди учителей. В анкете задавались вопросы, связанные с использованием инструментов ИКТ и формированием компетентности киберпреподавателей. По результатам опроса сделаны выводы.

Ключевые слова: кибер, киберпедагогика, киберэлеуметтендіру, компетентность учителя, ИКТ.

M.N. Aidar, S.S. Konyrbaeva, D.N. Aidar, M.K. Mambetova
Al-Farabi Kazakh National University, Almaty, Kazakhstan

Cyber socialization competence of university teachers

Abstract. The article considers the organization and research of a single information and educational space through the introduction of modern information, communication, and digital technologies. Problems of professional training of students of pedagogical specialties, who can effectively use the resources of information, communication, and digital technologies to solve professional problems of informatization and digitization of the education system. The authors studied foreign and Kazakhstani scientific works on "Informatization of education" in recent years and studied the development of new technologies. Conclusions were made on the basis of scientific works. With the diversity of information sources and educational technologies for the transformation of information into knowledge, it is proved that there is only one way to turn the sources of knowledge into knowledge and this transformation takes place in the human mind. The importance of the state program "Digital Kazakhstan" can be the basis for a new modern model of mastering information technology used in education. Digitization of education marks a new stage in the definition of the fundamentals of education, the accumulation and transfer of knowledge. The formation of the competence of cyber educators in higher education plays an important role in cyber socialization. The article focused on this issue and conducted a survey among teachers. The questionnaire asked questions related to the use of ICT tools and the formation of the competence of cyber educators. There were made conclusions based on the results of the survey.

Keywords: cyber, cyber pedagogy, cyber socialization, teacher competence, ICT.

References

1. Slastenin V.A. *Pedagogika: uchebnoe posobie* [Pedagogy: textbook] (Moskva: Izdatel'skij Dom MAGISTR-PRESS, 2000, 480-488 s.) [Moscow: MAGISTR-PRESS Publishing House, 2000, 480-488 p.]. [in Russian]
2. Spirkin A.G. *Osnovy filosofii: Uchebnoe posobie dlya vuzov* [Fundamentals of Philosophy: Textbook for universities] (Moskva: Politizdat, 1988, 314 s.) [Moscow: Politizdat, 1988, 314 p.]. [in Russian]

3. Nurgaliev O. Epikur: Grek filosofynyn adamnyn ishki kuaty turaly pajymy, Kazakh batyrlary [Epicurus: the view of the Greek philosopher about the inner strength of man, Kazakh heroes], 4, 7 (2002). [in Kazakh]
4. Gel'vecij K.A. Ob ume [About mind] (Moskva: Socekgiz, 1938, 396 s.) [Moscow: Sotsekgiz, 1938, 396 p.]. [in Russian]
5. «Cifrlыk Kazakstannyn» negizgi maksaty - omir sapasyn zhaksartu [The main goal of "Digital Kazakhstan" is to improve the quality of life]. [Electronic resource] – Available at: <https://qamshy.kz/article/43728-tsifrlыq-qazaqstannynh-negizgi-maqsaty-omir-sapasyn-dgaqsartu> (Accessed: 04.11.2018). [in Kazakh]
6. Osborn A.F. Prikladnoe vyrazhenie [Application expression] (Moskva, 1957, 103 s.) [Moscow, 1957, 103 p.]. [in Russian]
7. Pleshakov V.A. Teoriya kibersocializacii cheloveka [The theory of human cybersocialization] (Moskva: MPGU; «Homo Cyberus», 2011, 400 s.) [Moscow: MPGU; "Homo Cyberus", 2011, 400 p.]. [in Russian]
8. Kiberpedagogika v usloviyah cifrovizacii obrazovaniya [Cyber pedagogy in the context of digitalization of education]. [Electronic resource] – Available at: <https://bilimdinews.kz/?p=106159> (Accessed: 28.05.2020). [in Russian]
9. Belenko T.V. Pedagogicheskij dizajn v informacionno obrazovatel'noj srede vuza (na primere FGAOU VPO NIU «BelGU»), Sovremennye naukoemkie tekhnologii [Pedagogical Design in the Information and Educational Environment of the University (on the example of FSAEI VPO NRU "BelSU"), Modern high technologies], 3, 311-316 (2016). [in Russian]
10. Aparici R. La revolución de los medios audiovisuales: Educación y nuevas tecnologías [The audiovisual media revolution: Education and new technologies] (Ediciones de la Torre, 1996, 39-42 p.) [Editions of the Tower, 1996, 39-42 p.]. [in Spanish]
11. Buckingham D. La evolución de la educación mediática en Reino Unido: Algunas lecciones de la historia. Revista Interuniversitaria de Formación del profesorado [The evolution of media education in the UK: Some lessons from history. Interuniversity magazine of teacher training], 77-88 (2015). [in Spanish]
12. Cwaik J. 7R: Las siete revoluciones tecnológicas que transformarán nuestra vida [7R: The seven technological revolutions that will transform our lives] (Penguin Random House, 2020, 55 p.). [in Spanish]
13. Mishra P., Koehler M.J. Technological pedagogical content knowledge: A framework for teacher knowledge. Teachers College Record, 108, 1017-1054 (2006).
14. Fuller M.T. ISTE standards for students, digital learners, and online learning. In M. Montebello (Ed.), Handbook of research on digital learning, 2020, 284 p.
15. All Aboard (Ed.) Towards a National digital skills framework for Irish higher education: Review and comparison of existing frameworks and models. Ireland's National Forum for the Enhancement of Teaching & Learning. All Aboard, 35 (2015).
16. INTEF. Marco Común de Competencia Digital Docente, 2017, 15. [in Spanish]

Авторлар туралы мәлімет:

Айдар М.Н. – 2-курс магистранты, педагогика және білім беру менеджменті кафедрасы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, әл-Фараби даңғылы 71, Алматы, Қазақстан.

Конырбаева С.С. – педагогика ғылымдарының кандидаты, педагогика және білім беру менеджменті кафедрасының аға оқытушысы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, әл-Фараби даңғылы 71, Алматы, Қазақстан.

Айдар Д.Н. – 2-курс магистранты, Түркология және тіл теориясы кафедрасы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, әл-Фараби даңғылы 71, Алматы, Қазақстан.

Мамбетова М.К. – ф.ғ.к., доцент, Түркология және тіл теориясы кафедрасы, әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық университеті, әл-Фараби даңғылы 71, Алматы, Қазақстан.

Aidar M.N. – The 2nd year master's student, department of Pedagogy and Educational Management, Al-Farabi Kazakh National University, Al Farabi district 71, Almaty, Kazakhstan.

Konyrbaeva S.S. – Candidate of pedagogical sciences, senior lecturer, Department of Pedagogy and educational management, Al-Farabi Kazakh National university, Al Farabi district 71, Almaty, Kazakhstan.

Aidar D.N. – The 2nd year master's student, Department of Turkology and Language Theory, Al-Farabi Kazakh National University, Al Farabi district 71, Almaty, Kazakhstan.

Mambetova M.K. – Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor, Department of Turkology and language theory, al-Farabi Kazakh National University, Al Farabi district 71, Almaty, Kazakhstan.